

УДК 336.71(477)

DOI: 10.32342/2074-5354-2021-2-55-4

І.М. МИРО,

аспірант Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ОЦІНКА РІВНЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

Статтю присвячено проблемам забезпечення банківської безпеки України. Розглянуто теоретико-методичні положення оцінювання безпеки банківської системи України, обґрунтовано напрями підвищення її рівня. Банківська безпека поряд з валютною безпекою, бюджетною безпекою, безпекою небанківського фінансового ринку, борговою безпекою та грошово-кредитною безпекою становлять фінансову безпеку України. Банківська безпека – це такий рівень фінансової стійкості банківських установ у країні, який забезпечує ефективність функціонування банківської системи та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів. У статті проведено аналіз банківської безпеки на основі індикаторного підходу, який наведено в Наказі № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. та розраховано відповідні показники. Завдяки нормуванню показників та з урахуванням їх питомої ваги розраховано Інтегральний показник банківської безпеки України в динаміці за 2010–2020 рр. Проаналізовано кожний показник окремо та інтегральний показник банківської безпеки в динаміці. Наведено причини негативних тенденцій та запропоновано шляхи підвищення рівня банківської безпеки. На підставі проведеного оцінювання визначено найвагоміші загрози для банківського сектора країни та економіки в цілому, а саме критично велика частка непрацюючих кредитів у банківській системі України, яка є однією з найвищих у світі (41% на 2020 р.); перевищення довгострокових кредитів над депозитами майже втричі та, як наслідок, дефіцит так званих довгих ресурсів, які є важливою передумовою відновлення темпів економічного зростання в Україні, а також у довгостроковій перспективі є джерелом доходів банків; майже критична частка іноземного капіталу в банківській системі, що коливається між небезпечним рівнем (40%) та критичним (60%), при перевищенні якого може бути часткова або повна втрата незалежності у банківському секторі України; рентабельність активів демонструє надзвичайно негативні результати та характеризується збитковістю; частка активів п'яти найбільших банків у 2019–2020 рр. зменшилася відносно 2018 р., але й досі залишається більше критичної (86 та 74% відповідно). Оцінка інтегрального показника банківської безпеки протягом аналізованого періоду 2010–2020 рр. демонструє, що найвищий рівень банківської безпеки в Україні спостерігався у 2013 р., а найнижчий – у 2015 р. (0,63 та 0,3 відповідно). Аналіз та оцінка рівня банківської безпеки в Україні дає можливість сформулювати уявлення про наявні загрози стабільності функціонування банківської системи. Тому найважливішим етапом формування будь-яких рекомендацій щодо забезпечення безпеки банківської системи є першочерговий повний аналіз індикаторів банківської безпеки та визначення пріоритетних напрямів щодо запобігання їх негативному впливу.

Ключові слова: банківська безпека, фінансова безпека, інтегральний показник банківської безпеки, нормування показників банківської безпеки.

Постановка проблеми. В умовах, в яких перебуває наша держава протягом останніх років, а саме: полі-

тико-економічна криза 2013–2015 рр., анексія Криму та початок військового конфлікту на сході, світова пандемія

2020–2021 рр., першочергового значення набувають питання економічної та фінансової безпеки як однієї з головних складових економічної безпеки. Найважливішу роль у регулюванні фінансово-економічної сфери національної економіки відіграє банківська система. Тому особливо актуальним постає завдання надійної та своєчасної оцінки банківської системи, вироблення адекватних заходів і механізмів запобігання погіршенню стану банківської системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення банківської безпеки є предметом системних досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема Н. Богомолова [1], Т. Болгар [2], О. Васильчишин [3], О. Музичка [4], Н. Педченко [5], Л. Штефан [6] та ін.

Проте в сучасних умовах збільшуються ризики виникнення нових негативних і непередбачуваних змін у функціонуванні вітчизняної банківської системи, що зумовлює потребу у вдосконаленні вже існуючого механізму забезпечення безпеки банківської системи та аналізу її стану і пропозицій щодо вдосконалення системи оцінок.

Актуальність обраної теми зумовило як теоретичне так і прикладне значення вирішення проблем банківської безпеки, що визначило мету і завдання дослідження.

Метою цього дослідження є вивчення теоретико-методичних аспектів оцінювання банківської безпеки в Україні, аналіз інтегрального показника банківської безпеки в динаміці, визначення загроз для банківського сектора країни, обґрунтування напрямів підвищення рівня банківської безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпека банківської системи є, перш за все, складовою саме фінансової безпеки держави. Фінансова безпека є структурною складовою економічної безпеки, яка, у свою чергу, безпосередньо впливає на рівень національної безпеки України поруч з воєнною, екологічною,

енергетичною, інформаційною та зовнішньо-політичною безпекою. Тому питання фінансової безпеки найбільш актуальні у розрізі аналізу як національної безпеки, так й економічної безпеки зокрема [7, с. 275].

Виділяють такі складові фінансової безпеки України: банківська, валютна, бюджетна, безпека небанківського фінансового ринку, боргова та грошово-кредитна безпека. У цьому та подальших дослідженнях ми будемо спиратися на терміни та методики, що наведені в Наказі № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 (надалі – Методичні рекомендації) [8]. Згідно з цим Наказом «банківська безпека – це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування» [8].

У цьому дослідженні оцінювання та аналіз рівня банківської безпеки України проведено на основі індикаторного підходу, відповідно до якого інтегральний індекс економічної безпеки визначається як сума індексів за окремими сферами економіки, у тому числі фінансової безпеки з урахуванням питомої ваги кожного індексу [8].

У свою чергу, індекс фінансової безпеки визначається як сума індексів її складових, таких як: банківська, боргова, бюджетна безпека та ін. з урахуванням питомої ваги кожного. Аналогічно на основі семи індикаторів, які буде розглянуто нижче, визначається індекс самої банківської безпеки.

Аналіз та оцінювання рівня безпеки банківської системи України проведено за період 2010–2020 рр. У табл. 1 наведено основні показники банківської безпеки України в динаміці.

Як бачимо з даних табл. 1, більшість індикаторів має негативну довгострокову тенденцію. Проаналізуємо кожний індикатор окремо.

Таблиця 1

Основні показники безпеки банківської системи України, 2010–2020 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Оптим	Критич
1. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	15,27	14,73	16,54	12,89	18,98	28,03	30,47	54,54	52,85	48,36	41	2	7
2. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	190,20	152,95	118,84	124,09	152,66	168,65	134,50	109,36	117,04	83,50	68,49	90/110	50/180
3. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	40,6	41,9	39,5	34	32,5	43,3	48,84	51,32	50	51,6*	52,5*	20/25	10/60
4. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3,75	3,10	2,37	1,76	2,83	3,89	4,13	3,28	3,76	3,76	3,30	1	3
5. Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,26	2,44	1/1,5	-1/3,5
6. Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань, %	91,19	94,73	90,28	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35	86,82	100	50/300
7. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	34,16	34,91	38,63	39,99	43,41	53,54	55,73	60,40	90,04	86,52	74,00	30	60

*Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків за 2019–2020 рр. офіційно не підраховувалася НБУ, тому розрахунок цих показників проводиться автором самостійно на основі публічної інформації з банків.

Джерело: розраховано автором за [9].

Результати розрахунків демонструють, що частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 41% на кінець 2020 р. Динаміку можемо побачити на рис. 1.

Як бачимо, частка непрацюючих кредитів скорочується з 2018 р. У 2020 р. за даними НБУ масштабну роботу провели державні банки: за рік списано 30,6 млрд у гривні та 3,1 млрд у доларовому еквіваленті. Завдяки цьому частка непрацюючих кредитів знизилася на 7% [10].

За даними Національного банку України висока частка непрацюючих кредитів виникла в результаті кредитної експансії минулих років, коли оцінці плато-

спроможності позичальника приділяли недостатньо уваги.

Значний приріст непрацюючих кредитів протягом 2015–2017 рр. пояснюється переважно проведеною НБУ оцінкою якості активів банків (AQR), та як результат визнання банками кредитів непрацюючими, а також запровадженням більш жорсткого визначення терміна «непрацюючий кредит» відповідно до міжнародних практик (постанова Правління НБУ № 351) [10].

Якщо більш детально проаналізувати п'ятірку банків-лідерів за обсягом непрацюючих кредитів, то цифри виявляться досить невтішними (рис. 2 і 3).

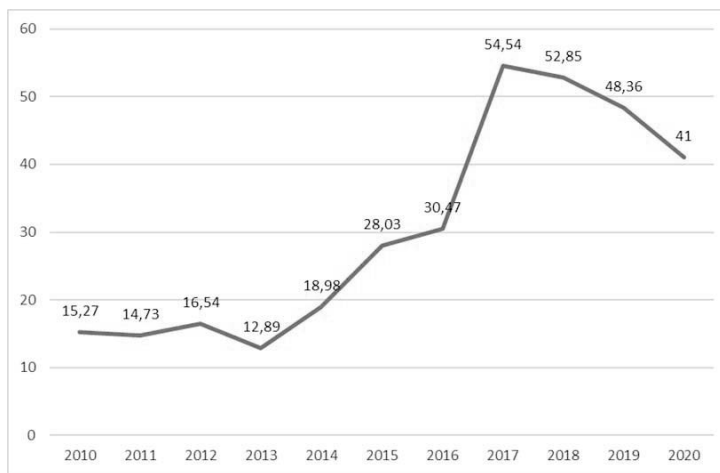

Рис. 1. Частка непрацюючих кредитів 2010–2020 рр., %
Джерело: складено автором за [9].

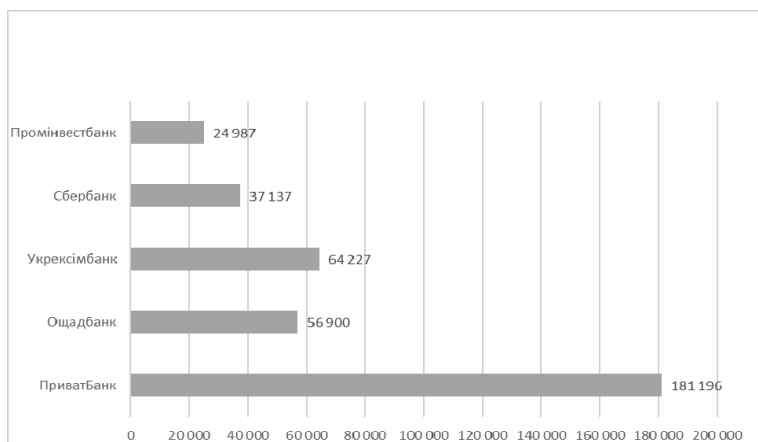

Рис. 2. П'ятірка банків-лідерів за обсягом непрацюючих кредитів в Україні, млн грн на 01.01.2021 р.

Джерело: складено автором за [9; 10].

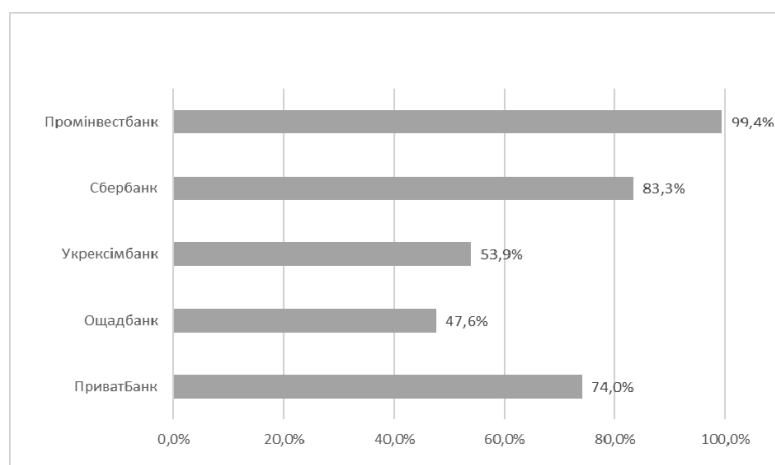

Рис. 3. Частка непрацюючих кредитів за обсягом кредитного портфеля в Україні, % на 01.01.2021 р.

Джерело: складено автором за [9; 10].

Частка непрацюючих кредитів у банківській системі України є однією з найвищих у світі. У світовій практиці досить ефективним механізмом управління проблемними активами є створення так званих компаній з управління проблемними активами банків, які мають на ринкових засадах викупувати проблемні активи у комерційних банків. Викуп таких активів дасть змогу банкам підвищити рівень безпеки, оскільки обсяги відрахувань до резервів за активними операціями зменшаться, що дасть банкам можливість використовувати ці кошти на поточну діяльність [3, с. 225].

Наступним показником банківської безпеки є співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті. Відповідно до Методичних рекомендацій він є індикатором змішаного типу, це означає що його зростання до значення 90% є оптимальним (таким, що сприяє підвищенню рівня банківської безпеки), а збільшення до 110% свідчить про підвищення рівня загроз банківській діяльності [8]. Динаміка цього індикатора протягом усього аналізованого періоду була негативною (рис. 4). Лише у 2017 та 2019 рр. його значення було в оптимальних межах – 109 та 84% відповідно.

Частка іноземного капіталу в банківській системі протягом усього аналізова-

ного періоду перебуває вище оптимальної цифри 20–25% та коливається між небезпечним рівнем (40%) та критичним (60%). Якщо показник перевищить критичний рівень, це може стати причиною часткової або повної втрати незалежності в банківському секторі України.

Присутність на банківському ринку такої значної частки банків з іноземним капіталом (рис. 5) може нести в собі ризики та загрози банківській системі країни. Ці ризики пов'язані, перш за все, з потенційним занепадом вітчизняних банків в умовах загострення конкуренції з іноземними банками, які мають значно більше можливостей користуватися ресурсами материнських банків [6, с. 868]. В умовах активного розвитку іноземних банків можна спостерігати додаткові загрози з точки зору відтоку капіталу: через те, що банки є інфраструктурою для руху капіталу, відтік коштів через іноземні банки може відбуватися в їх же структури тільки в інших країнах [1]. Для запобігання загрозам, що зумовлені збільшенням впливу іноземних фінансових груп на вітчизняну банківську систему, має бути посилено контроль з боку НБУ за діяльністю іноземних банків та банків з іноземним капіталом.

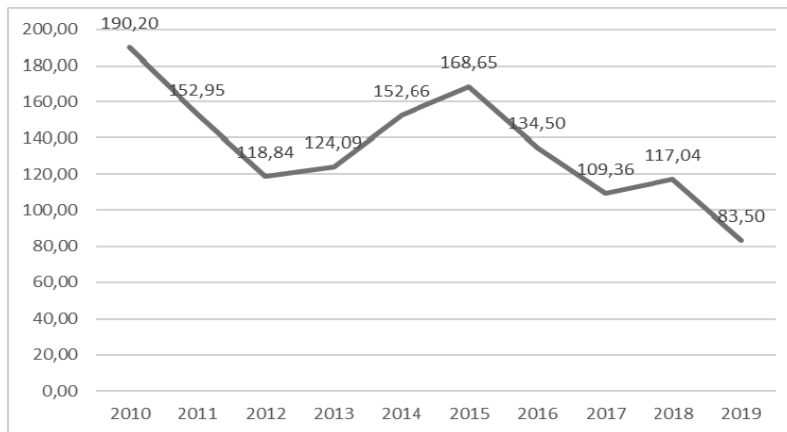

Рис. 4. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті в Україні (2010–2019 рр.).

Джерело: складено автором за [9].

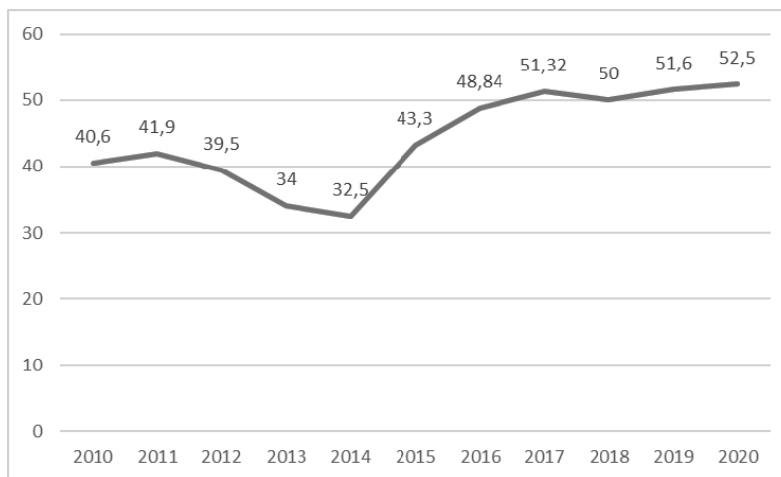

Рис. 5. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків в Україні, 2010–2020 рр.

Джерело: складено автором за [9].

Оптимальне значення індикатора співвідношення довгострокових кредитів та депозитів дорівнює 1, критичне – 3. За проведеними розрахунками значення цього показника протягом усього періоду перевищує критичне значення 3, й тільки у 2013 р. наближається до оптимального співвідношення (табл. 1). Тобто обсяг довгострокових кредитів перевищує обсяг довгострокових депозитів більше ніж утричі протягом усього аналізованого періоду 2010–2020 рр., що є суттєвою загрозою банківській безпеці. Це

вказує на дефіцит так званих довгих ресурсів, які мають задовольняти потреби суб'єктів економічних відносин у кредитах [4, с. 325].

Важливим індикатором, що характеризує банківську безпеку, є показник рентабельності активів, який згідно з Методичними рекомендаціями є індикатором змішаного типу. Його оптимальне значення має перебувати в межах від 1,0 до 1,5%, критичними є значення –1,0 та 3,5% відповідно. Як ми бачимо з табл. 1, рентабельність активів демонструє надзви-

чайно негативні результати та свідчить про збитковість. У 2018 р. показник рентабельності активів мав позитивне значення, яке було найбільш наближеним до оптимального за весь аналізований період, що можна пояснити активізацією банками роздрібного кредитування, зниженням банками відсоткових ставок за вкладками громадян і значним зменшенням обсягів формування резервів [5, с. 137].

Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань банків протягом 2010–2020 рр. не відповідає оптимальному значенню 100%, однак коливається в межах 86–98%, що свідчить про задовільний рівень фінансової стійкості банківської системи.

Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи протягом 2010–2014 рр. поступово збільшується і перевищує оптимальний показник 30%, але коливається від 34 до 43% (рис. 6). Проте з 2014 р. спостерігаємо значне зростання частки активів п'яти банків. У 2018 р. значення показника сягнуло позначки 90%, що значно перевищило критичний рівень 60% та вказує на посилення процесів монополізації у банківській сфері. У 2019–2020 рр. спостерігаємо поступове зменшення частки:

86 та 74% відповідно. Але це зменшення незначне, тому потрібно й надалі проводити демонополізацію банків, щоб цей показник наблизився до оптимального значення 30%.

Для розрахунку інтегрального показника банківської безпеки України нами приведено до нормованих значень від 0 до 1 абсолютні значення (табл. 1), що розраховані за допомогою формул, наведених у Методичних рекомендаціях та упорядкованих у табл. 3. Нормовані значення індикаторів банківської безпеки України наведено в табл. 4.

Значення індикаторів для нормування, наведених у Методичних рекомендаціях, подано в табл. 2, де:

x_0 – мінімальний або абсолютно небезпечний рівень економічної безпеки, який дорівнює 0;

$x_{\text{крит}}$ – критичний рівень економічної безпеки, який дорівнює 0,2;

$x_{\text{небезп}}$ – небезпечний рівень економічної безпеки, який дорівнює 0,4;

$x_{\text{нездв}}$ – незадовільний рівень економічної безпеки, який дорівнює 0,6;

$x_{\text{здв}}$ – задовільний рівень економічної безпеки, який дорівнює 0,8;

$x_{\text{опт}}$ – оптимальний рівень економічної безпеки, який дорівнює 1 [8].

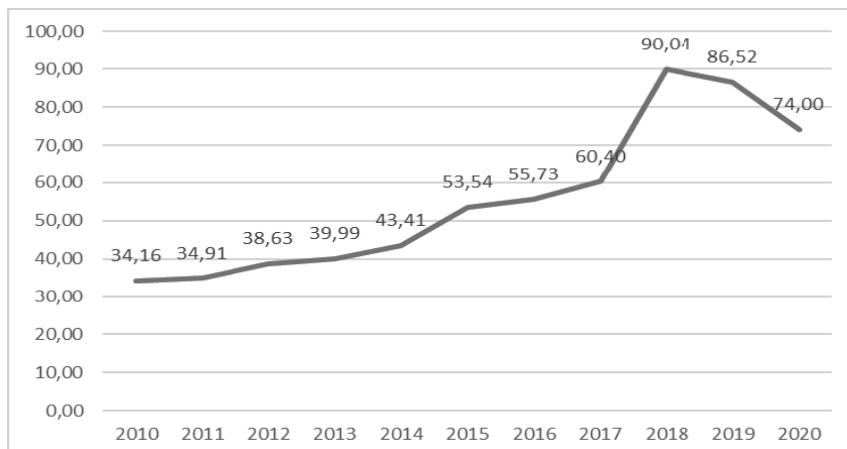

Рис. 6. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи протягом 2010–2020 рр.

Джерело: складено автором за [9].

Таблиця 2

Значення індикаторів для нормування банківської безпеки України

Індикатор	Характеристичні значення індикатора									
	$X^L_{\text{крит}}$	$X^L_{\text{небезп}}$	$X^L_{\text{нездв}}$	$X^L_{\text{злив}}$	$X^L_{\text{опт}}$	$X^R_{\text{опт}}$	$X^R_{\text{злив}}$	$X^R_{\text{нездв}}$	$X^R_{\text{небезп}}$	$X^R_{\text{крит}}$
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	–	–	–	–	–	2	3	4	5	7
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	50	70	80	85	90	110	130	140	160	180
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	10	12	15	18	20	25	30	35	40	60
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	–	–	–	–	–	1	1,2	1,8	2,2	3
Рентабельність активів, %	-1	0	0	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань, %	0,5	0,65	0,8	0,85	1	1	1,5	1,8	2	3
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	–	–	–	–	–	30	35	40	50	60

Джерело: складено автором за [8].

Таблиця 3

Формули для нормування індикаторів банківської безпеки

Рівень	Формули для нормування індикаторів за типом С (стимулятор)	Формули для нормування індикаторів за типом В (дестимулятор)
Мінімальний (абсолютно небезпечний)	$y_{ij} = 0,2 \exp\left(\frac{x_{ij} - x_{\text{крит}}}{n_i}\right), x_{ij} < 0, x_{ij} < x_{\text{крит}}$	-
	$y_{ij} = 0,2 \frac{x_{ij}}{x_{\text{крит}}}, 0 < x_{ij} < x_{\text{крит}}$	$y_{ij} = 0,2 \frac{x_{\text{крит}}}{x_{ij}}, x_{ij} \geq x_{\text{крит}}$
Критичний	$y_{ij} = 0,2 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{крит}})}{(x_{\text{небезп}} - x_{\text{крит}})}, x_{\text{крит}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп}}$	$y_{ij} = 0,2 + 0,2 \frac{(x_{\text{крит}} - x_{ij})}{(x_{\text{крит}} - x_{\text{небезп}})}, x_{\text{небезп}} \leq x_{ij} < x_{\text{крит}}$
Небезпечний	$y_{ij} = 0,4 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{небезп}})}{(x_{\text{нездв}} - x_{\text{небезп}})}, x_{\text{небезп}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв}}$	$y_{ij} = 0,4 + 0,2 \frac{(x_{\text{небезп}} - x_{ij})}{(x_{\text{небезп}} - x_{\text{нездв}})}, x_{\text{нездв}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп}}$
Незадовільний	$y_{ij} = 0,6 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{нездв}})}{(x_{\text{здв}} - x_{\text{нездв}})}, x_{\text{нездв}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв}}$	$y_{ij} = 0,6 + 0,2 \frac{(x_{\text{нездв}} - x_{ij})}{(x_{\text{нездв}} - x_{\text{здв}})}, x_{\text{здв}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв}}$
Задовільний	$y_{ij} = 0,8 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{здв}})}{(x_{\text{опт}} - x_{\text{здв}})}, x_{\text{здв}} \leq x_{ij} < x_{\text{опт}}$	$y_{ij} = 0,8 + 0,2 \frac{(x_{\text{здв}} - x_{ij})}{(x_{\text{здв}} - x_{\text{опт}})}, x_{\text{опт}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв}}$
Оптимальний	$y_{ij} = 1, x_{\text{опт}} \leq x_{ij}$	$y_{ij} = 1, x_{ij} < x_{\text{опт}}$

Примітки: x_{ij} – значення i -го індикатора в період j ; y_{ij} – нормоване значення індикатора x_{ij} ; n_i – константа згладжування, для кожного індикатора визначається окремо експертним шляхом.

Джерело: складено автором за [8].

Таблиця 4

Нормовані значення індикаторів банківської безпеки України, 2010–2020 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	0,092	0,095	0,085	0,109	0,074	0,050	0,046	0,026	0,026	0,029	0,034
2. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	0,007	0,470	0,912	0,859	0,473	0,314	0,710	1,000	0,930	0,740	0,385
3. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	0,394	0,381	0,420	0,640	0,700	0,367	0,312	0,287	0,300	0,284	0,275
4. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	0,160	0,194	0,359	0,614	0,242	0,154	0,145	0,183	0,159	0,160	0,182
5. Рентабельність активів, %	0,138	0,248	0,780	0,648	0,049	0,037	0,016	0,104	0,924	0,164	0,624
6. Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань, %	0,883	0,930	0,870	0,855	0,815	0,905	0,895	0,978	0,914	0,925	0,824
7. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	0,833	0,804	0,655	0,600	0,532	0,329	0,285	0,199	0,133	0,139	0,162

Джерело: розраховано автором за [8; 9].

Таблиця 5

Розрахунок інтегрального індикатора безпеки банківської системи України, 2010–2020 рр.

Нормовані індикатори	Ваговий коефіцієнт	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України	0,151	0,014	0,014	0,013	0,016	0,011	0,008	0,007	0,004	0,004	0,004	0,005
2. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті	0,143	0,001	0,067	0,130	0,122	0,067	0,045	0,101	0,143	0,132	0,105	0,055
3. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків	0,137	0,054	0,052	0,058	0,088	0,096	0,050	0,043	0,039	0,041	0,039	0,038
4. Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів	0,149	0,024	0,029	0,053	0,091	0,036	0,023	0,022	0,027	0,024	0,024	0,027
5. Рентабельність активів	0,150	0,021	0,037	0,117	0,097	0,007	0,005	0,002	0,016	0,138	0,025	0,093
6. Співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань	0,136	0,120	0,126	0,118	0,116	0,111	0,123	0,122	0,133	0,124	0,126	0,112
7. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи	0,135	0,113	0,109	0,088	0,081	0,072	0,044	0,039	0,027	0,018	0,019	0,022
Інтегральний індикатор банківської безпеки	–	0,35	0,43	0,58	0,61	0,40	0,30	0,33	0,39	0,48	0,34	0,35

Джерело: розраховано автором за [8; 9].

Розрахунок інтегрального індикатора рівня безпеки банківської системи з урахуванням питомої ваги кожного показника за період 2010–2020 рр. наведено в табл. 5, а його динаміку подано на рис. 7.

За інформацією, поданою в табл. 5 та на рис. 7, протягом аналізованого періоду (2010–2020 рр.) найвищий рівень банківської безпеки в Україні спостерігався у 2013 р., а найнижчий – у 2015 р.

У 2014–2015 рр. рівень безпеки в банківському секторі знизився удвічі – з майже задовільного рівня (0,61) до майже критичного рівня (0,30). Як бачимо з табл. 4, де наведено нормовані значення індикаторів банківської безпеки (0,2 – критичний рівень безпеки, 1 – оптимальний), така негативна динаміка інтегрального індикатора банківської безпеки в Україні була зумовлена погіршенням майже всіх індикаторів, але особливо слід відзначити такі: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів; рентабельність активів; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів. За проведеніми розрахунками протягом 2014–2017 рр. рівень банківської безпеки в Україні характеризується як небезпечний. Втім, починаючи з 2015 р., сформувалася тенден-

ція до його підвищення. Найвагоміший вплив на формування позитивної динаміки інтегрального індикатора безпеки банківської системи мали такі індикатори, як: співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті; співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань.

З 2018 р. інтегральний індикатор банківської безпеки перебуває у діапазоні, що відповідає незадовільному рівню. Станом на 2020 р. найбільш проблемними індикаторами залишаються такі індикатори, як: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів; рентабельність активів; частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи. Негативна динаміка цих індикаторів зумовила зниження загального рівня безпеки банківської системи України з 0,48 у 2018 р. до 0,34 та 0,35 у 2019 та 2020 рр. відповідно. Система показників-індикаторів, підтверджених аналітичними розрахунками, дає змогу завчасно сигналізувати про небезпечні показники та розробляти превентивні та реактивні заходи для забезпечення фінансової безпеки на макро- та мікроекономічному рівнях [2, с. 42].

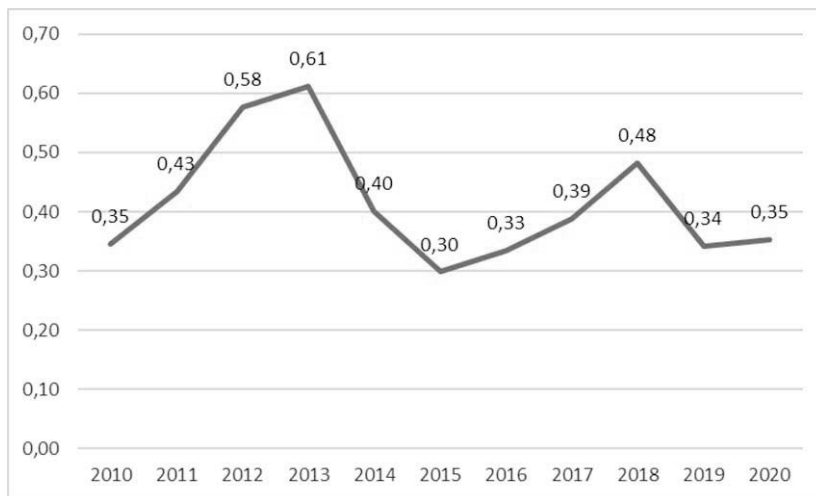

Рис. 7. Динаміка інтегрального індикатора безпеки банківської системи України, 2010–2020 рр.

Джерело: складено автором за [8; 9].

Висновки. На підставі проведеного аналізу рівня безпеки банківської системи України у 2010–2020 рр. можна виділити такі реальні загрози: критично велика частка непрацюючих кредитів у банківській системі України, яка є однією з найвищих у світі; перевищення довгострокових кредитів над депозитами майже втричі та, як наслідок, дефіцит так званих довгих ресурсів, які є важливою передумовою відновлення темпів економічного зростання в Україні, а також у довгостроковій перспективі є джерелом доходів банків; майже критична частка іноземного капіталу в банківській системі, що коливається між небезпечним (40%) та критичним (60%) рівнем, при перевищенні якого може бути часткова або повна втрата незалежності у банківському секторі України; рентабельність активів демонструє надзвичайно негативні результати та характеризується збитковістю; частка активів п'яти найбільших банків у 2019–

2020 рр. зменшилася відносно 2018 р., але й досі залишається більше критичної (86 та 74% відповідно), тому, на нашу думку, потрібно й надалі проводити демонополізацію у банківській сфері, щоб цей показник наблизився до оптимального 30%.

Аналіз та оцінка рівня банківської безпеки в Україні надає можливість сформулювати уявлення про наявні загрози стабільності функціонування банківської системи. Тому найважливішим етапом формування будь-яких рекомендацій щодо забезпечення безпеки банківської системи є першочерговий повний аналіз індикаторів банківської безпеки та визначення пріоритетних напрямів щодо запобігання їх негативному впливу.

Предметом наших подальших досліджень стане аналіз і оцінювання інших показників фінансової безпеки для виявлення найбільш впливових індикаторів, на які потрібно зосередити увагу при оцінюванні економічної безпеки України в цілому.

Список використаної літератури

1. Богомолова Н.І., Гилянська А.В. *Особливості формування механізму банківської безпеки в Україні*. Ефективна економіка. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7414> (дата звернення: 01.07.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.9
2. Коваленко В.В., Болгар Т.М., Сергеева О.С. Фінансова безпека банківської системи – проблеми виміру та забезпечення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць*. 2018. № 3 (26). С. 38–45. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7735> (дата звернення: 01.07.2021).
3. Васильчишин О.Б. Шляхи підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи України в умовах політико-економічних дисбалансів. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 7. С. 221–225. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_7_44 (дата звернення: 01.07.2021).
4. Музичка О.М., Журибіда Н.Р., Галько Є.О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 322–327. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-3-322-327> (дата звернення: 01.07.2021).
5. Педченко Н.С., Дячек С.М. Розвиток методичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи України. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 1 (91). С. 133–145. Режим доступу: [https://doi.org/10.26642/ema-2020-1\(91\)-133-145](https://doi.org/10.26642/ema-2020-1(91)-133-145) (дата звернення: 01.07.2021).
6. Штефан Л.Б. Аналіз деяких індикаторів фінансової безпеки банківської системи України. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 862–870.
7. Міро І.М. Фінансова безпека України. Сутність, складові та напрямки аналізу. *Сучасний менеджмент: тенденції, проблеми та перспективи розвитку*: VII Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів: тези доповідей. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. С. 275–277.

8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 01.07.2021).

9. Статистика / Національний банк України. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic> (дата звернення: 01.07.2021).

10. Рівень непрацюючих кредитів (NPL) / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 01.07.2021).

References

1. Bohomolova, N. and Hyrianska, A. (2019). Features of mechanism formation banking security in Ukraine. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], vol. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7414> (accessed 01 Jul 2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.9 (in Ukrainian)

2. Kovalenko, V.V., Bolhar, T.M., Serhieieva, O.S. (2018). Financial security banking system of Ukraine - problems of measurement and provision. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky: zbirnyk naukovykh prats.* [Financial and credit activities: problems of theory and practice: a collection of scientific papers], no. 3 (26), pp. 38-45. Available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7735> (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

3. Vasylchyshyn, O.B. (2016). Ways to increase the level of financial security of the banking system of Ukraine in terms of political and economic imbalances. *Prychornomorski ekonomichni studii* [Black Sea economic studies], issue 7, pp. 221-255. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_7_44 (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

4. Muzychka, O.M., Zhurybida, N.R., Halko, Ye.O. (2019). Methodical approaches to assessing the level of financial security of banks. *Biznes Inform.* [Business Inform], no. 3, pp. 322-327. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-3-322-327> (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

5. Pedchenko, N.S., Diachek, S.M. (2020). Development of methodological approaches to assessing the level of financial security of the banking system of Ukraine. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia.* [Economics, management and administration], no. 1 (91), pp. 133-145. Available at: [https://doi.org/10.26642/ema-2020-1\(91\)-133-145](https://doi.org/10.26642/ema-2020-1(91)-133-145) (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

6. Shtefan, L.B. (2018). Analysis of some indicators of financial security of the banking system of Ukraine. *Ekonomika ta suspilstvo.* [Economy and society], issue 16, pp. 862-870.

7. Miro, I.M. (2021). Financial security of Ukraine. The essence, components and directions of analysis. *Suchasnyi menedzhment: tendentsii, problemy ta perspektyvy rozvytku: VII Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia molodykh vchenykh i studentiv: tezy dopovidei* [Modern management: trends, problems and prospects of development: VII International scientific-practical conference of young scientists and students: abstracts]. Dnipro: Alfred Nobel University, pp. 275-277.

8. The Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013). Order no. 1277 "On approval of Guidelines for assessment of the economic security level in Ukraine". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

9. Statistics. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/statistic> (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

10. The level of non-performing loans. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (accessed 01 Jul 2021) (in Ukrainian).

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF BANKING SECURITY IN UKRAINE AS THE COMPONENT OF FINANCIAL SECURITY IN UKRAINE

Iryna M. Miro, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine).

E-mail: irochkasivochka@ua.fm

DOI: 10.32342/2074-5354-2021-2-55-4

Key words: banking security, financial security, integrated indicator of banking security, standardization of banking security indicators.

The article is dedicated to the problems of ensuring the banking security in Ukraine. Theoretical and methodological provisions for security assessment of the banking system in Ukraine have been considered, the directions of its development have been substantiated. Banking security is the level of financial stability of the country's banking institutions, which allows to ensure the efficiency of the country's banking system and protection from external and internal destabilizing factors, regardless of the operation conditions. The article analyzes the banking security on the basis of the approach given in the Order № 1277 "On approval of Guidelines for assessment of the economic security level in Ukraine" from 29.10.2013.

The leading safety indicators have been calculated. Owing to the rationing of indicators and the share of each indicator being taken into account, the Integrated Indicator of Banking Security in Ukraine in the dynamics for 2010–2020 has been calculated. Each indicator separately and the integrated indicator of banking security in dynamics have been analyzed. During the analyzed period, the highest level of security of the banking system in Ukraine was observed in 2013, and the lowest – in 2015. During 2014–2015, the level of security in the banking sector decreased twice – from an almost satisfactory level (0.61) to an almost critical level (0.30). The reasons for the negative trends have been presented and ways to enhance the level of security have been suggested. Based on the assessment, the most significant threats have been identified, such as: high level (share) of non-performing loans in the banking system in Ukraine (their share is one of the highest in the world); strengthening of the imbalance of long-term loans and deposits, as a result the deficit of so-called "long resources", which are an important prerequisite for the resumption of economic growth in Ukraine and in the long run a source of income for banks; strengthening of the influence of capital of foreign financial groups: almost critical part of foreign capital in the banking system, which fluctuates between a dangerous level of 40% and a critical level of 60%, with such a trend, there may be a partial or complete loss of independence in the banking sector of Ukraine; return on assets (ROA) shows extremely negative results and is characterized as non-profit; high degree of concentration of the banking system in Ukraine: the share of assets of the five largest banks in 2019–2020 decreased compared to 2018, but still remains more critical: 86 and 74%, respectively, but this decrease is insignificant, it is necessary to continue demonopolization in the banking sector to bring this figure closer to the optimal 30%.

Одержано 5.08.2021.